

Megkülönböztetett diszkrimináció?

A kedvezménytörvény kapcsán a magyar és a nem magyar nyilvánosságban egyaránt gyakran elhangzik a diszkrimináció vádja. A törvénynek valóban rengeteg sebezhető pontja van, de én úgy érzem, hogy a diszkriminatív jelleg nem tartozik közéjük. Mert mit is jelent ez a manapság egyértelműen negatív felhangokkal emlegetett terminus? Azt bizonyosan nem jelentheti, hogy valakit neme, nemzetisége, vallása, faji hovatartozása alapján megkülönböztetünk, azaz valamely partikuláris embercsoportba besorolunk. Hiszen ezt nap mint nap meg tesszük. Diszkriminálunk, amikor a nôket nem akarjuk arra kényszeríteni, hogy férfiak gyanánt éljenek és érezzenek, amikor a muzulmánokat nem akarjuk a katolikus hitre kényszeríteni, amikor a cigányt nem próbáljuk börtönnel, kirekesztéssel, megvetéssel "civilizálni", amikor a Magyarországra látogató angolt, franciát, németet nem kényszerítjük arra, hogy magyarul szólaljon meg.

Hátrányos megkülönböztetés értelmében vett diszkriminációról csak akkor lehet szó, amikor az elárúsító a magyart vagy az angolt, *ugyanazért* a pénzért, előzékenyebben szolgálja ki, mint az oroszot, a románt vagy a bolgárt. Amikor a tulaj *ugyanolyan* teljesítményre képes, vele azonos állampolgárságú cigányt, románt vagy magyart azért nem alkalmazza, mert cigány, román vagy magyar. Amikor a tudományos teljesítményt a tudományos élet cerberusai nem tudományos értéke alapján, hanem aszerint ítélik meg, hogy beleillik-e az éppen divatos vagy hatalmi eszközökkel érvényesített felfogásba vagy sem. Amikor a napszámos szülők gyereke *ugyanazért* a feleletért kisebb jegyet kap, mint a nagymenő vállalkozó, amikor valaki annak függvényében nyer el egy művészeti vagy tudományos ösztöndíjat, hogy milyen ideológiai áramlatot képvisel.

A nyelvi-kulturális megkülönböztetés sem önmagában válik hátrányossá (ahogyan azt a *magyar* liberálisok egy része is szívósan véli), hanem csak akkor, ha a nyelvi-kulturális kritériumot *inadekvátan* alkalmazzák. De ha a határon túli magyarokat identitásuk megőrzése érdekében támogatjuk, a nem magyaroktól való megkülönböztetés aligha tekinthető diszkriminációnak, hiszen a kritérium itt éppen a nyelvi-kulturális hovatartozás. A megkülönböztetés intézményesített tilalma esetén (mely a diktatúrák alapsajátságai) a kisebbségeknek nem maradna más alternatívájuk, mint a beolvadás vagy a "kiszakadás".

Az, ha a (mindössze három hónapig) Magyarországon dolgozó vendégmunkásokat nyelvi-kulturális hovatartozásuk vonatkozásában megkülönböztetik a nem magyaroktól, szintén nem diszkrimináció, hiszen a magyarországi munkavállalás *egyik* nélkülözhetetlen feltétele (s ezzel a kiválasztás egyik fontos kritériuma is) a magyar nyelv és a magyar kulturális szokások ismerete. Persze ez a kritérium sem tekinthető kizárólagosnak, hiszen Magyarországon széles körben beszélnek idegen nyelveket, számos esetben tehát egy világnyelv ismerete is elégségesnek tekinthető. A rangsorolás azonban indokolt. Hiszen egy magyarul beszélő, a magyar kultúrát ismerő ember sokkal zökkenőmentesebben beilleszkedhet munkahelyi környezetébe, lakóközösségébe, mint akár egy világnyelveket beszélő "idegen". Ez a fajta "diszkrimináció" egyébként is általános. Nyelvi és életkori vonatkozásban még maga a Soros Alapítvány is szisztematikusan alkalmazza. Nem beszélve a nyugati országok nagykövetségeiről, melyek nem csak az illető országok nyelvét tanító tanárokat mentesítik a vízumilletéktől, de a munkavállalók esetében is előnynek tekintik az ország nyelvének ismeretét. Ez a fajta diszkrimináció azonban tényleg nem tekinthető hátrányos megkülönböztetésnek. Ha annak tekintenők, akkor - továbbmenve - az orvosok esetében sem volna jogunk megkövetelni az orvosi diplomát, és a tehetséges zeneszerzőt sem volna szabad előnyben részesítenünk a tehetségtelennel szemben, hiszen ily módon a diplomával nem rendelkezőket és a fafülűeket úgymond hátrányosan megkülönböztetnők a diplomásokkal vagy a muzikálisokkal szemben.

Ha a nyelv és a kultúra ismeretének nem lenne semmi jelentősége, végképp érthetatlenné válna, hogy az államok milyen alapon erőltetik rá az ún. hivatalos nyelvet a más nyelvi-kulturális csoporthoz tartozó kisebbségekre, s hogy a diszkrimináció ellenzői ezt milyen alapon helyeselhetik? Annak ellenére, hogy helyileg a kisebbségi nyelv is betöltheti a közvetítő nyelv szerepét! (Márpedig nem csak helyeslik, de - szerintem helyesen - meg is követelik!)

Mi az oka annak, hogy a nyelvi-kulturális megkülönböztetést hajlamosak vagyunk minden további mérlegelés nélkül hátrányosnak minősíteni?

Azt hiszem, az a - ma már a nyugati liberálisok jó része által is meghaladott - *előítélet*, miszerint a (makacsul etnikainak bélyegzett) nyelvi-kulturális kisebbségek létének pusztá elismerése is veszedelmes diszkrimináció, mely szükségszerűen vezet konfliktusokhoz. Ez a feltevés minden empirikus alapot nélkülöz. Kanadában, ahol a quebecki francia kisebbséget államalkotó tényezőként *ismerik el*, sőt még a területi elkülönüléshez való jogát is respektálják, a véres összecsapások *esélye* is ismeretlen (bár a "cross-cultural communication"-nal ott is vannak bajok), Törökországban azonban, ahol a kisebbségek létét sem ismerik el, az önrendelkezéshez való jogról nem is beszélve (s ahol a "cross-cultural communication" fogalma is ismeretlen), az erőszak mindennapos jelenség. A példákat mindkét vonatkozásban hosszan folytathatnám, s a felsorolás nyomán kibontakozó *rendszer* félreérthetetlenül tanúsíthatná, hogy éppenséggel az öndiszkriminációhoz való jog elutasítása az, ami konfliktusokat generál. (A mások diszkriminálása és a saját csoport diszkriminálása - az öndiszkrimináció - között tehát ismét csak indokolt volna disztinválni.)

A státustörvény által nyújtott kedvezmények többsége nézetem szerint sem negatív, sem pozitív értelemben nem nevezhető diszkriminatívnak. (A pozitív diszkrimináció egyébként is pusztán tükörképe a negatívnak. Olyan *előnyös* megkülönböztetés, mely korábbi *hátrányos* megkülönböztetések kiegyenlítését szolgálja, és, mint ilyen, eleve csak átmenetinek tekinthető.) Ezekben az esetekben ugyanis az adott államok nem diszkriminációt *vezetnek be*, hanem bizonyos, a külföldiekre vonatkozó (s a nemzetközi jogban általánosan elfogadott, de a hátrányos megkülönböztetés lényeg szerinti értelmében) *diszkriminatív* intézkedéseket saját területükön vagy más államok területén az ugyanazon nyelvi-kulturális közösséghez tartozó személyekre vonatkozóan *megszüntetnek*. (A megkülönböztetés még indokoltabb lehet, ha az utóbbiak kisebbségi mivoltukból adódóan hátrányos helyzetben is vannak, tehát némi pozitív diszkriminációra is rászorulhatnak.)

Az állampolgár-idegen megkülönböztetés (mely az "idegen"-ekre nézve kétségtelenül hátrányosnak tekinthető) nem a nyelvi-kulturális kisebbségek invenciója, hanem a hatályos nemzetközi jog alapkategóriái. E megkülönböztetés jegyében a tegnap Magyarországra települt, még a nyelvet sem igen beszélő argentin nem számít "idegen"-nek, az önmagát a magyar nyelvi-kulturális közösséghez tartozónak érző-valló határon túli magyar viszont "idegen". Ami azért mindennek nevezhető, csak éppen "természetes"-nek nem.

A nyelvi-kulturális (és nem "vérségi"!)-összetartozást "irreleváns"-nak tekinteni ugyanolyan abszurd dolog, mint ("vérségi" elemekkel is feldúsítva) az állampolgárság kizárólagos "kritériumává" változtatni, s ezzel az állampolgárt asszimilációra kényszeríteni. Már pedig azok, akik a (meglehetősen zavaros szóhasználat) magyar nyelvi-kulturális közösség összetartozását a konkrét-valóságos állampolgársággal szemben valamiféle elvont-fiktív entitásnak tekintik, voltaképpen ezt teszik. A nyelvi-kulturális közösség léte, s a vele járó összetartozás-érzés olyan tény, melyet csak komoly kockázatokkal lehet nemlétezőnek tekinteni. A tények elutasítása pedig a valóságérzék komoly torzulásait eredményezheti.

Erre utal, hogy a kedvezménytörvény ellenzői magyar vonatkozásban hajlamosak azt is diszkriminációnak minősíteni, ami nem az (legalábbis nem egyértelműen az), a szomszédos államok vonatkozásában azonban azt sem tekintik annak, ami egyértelműen az. Mindenekelőtt a kisebbségek nyelvének hátrányos megkülönböztetése, mely az új helyhatósági törvény, illetve a Kisebbségi Nyelvek Európai Chartájának ratifikálása következtében Romániában és Szlovákiában jelentősen csökkent ugyan, de alkalmazásának ez idő szerint még mindig nincsenek meg a feltételei. (Hogy a Magyarországon élő nyelvi-kulturális kisebbségek helyzete még mostohább, más kérdés, de sokan a magyarországi helyzetet sem tekintik diszkriminatívnak. A nem nyelvi-kulturális kisebbségként nyilvántartott cigányság kivételével természetesen.)

S ezenkívül is egész sor egyéb diszkriminatív rendelkezés van vagy volt (egész a legutóbbi évekig) érvényben. Romániában a homoszexuálisokat még nemrég is 5 éves börtönbüntetésre ítélték. Az ortodox egyházat a törvény ún. nemzeti vallásnak minősíti, a többi egyházat azonban ez a státus nem illeti meg. A román hírszerző szolgálatban, a hadseregben a rendőrségnél, a diplomáciában (azaz az ún. nemzeti hivatásokban) a magyarság - számarányához képest - megdöbbenő mértékben (a nullához közel) alulreprezentált. S kisebb mértékben bár, de erősen alulreprezentált az állami vállalatok vezető állásaiban is. A marosvásárhelyi összecsapásokat követően kizárólag magyarokat és cigányokat ítétek súlyos börtönbüntetésekre - egyetlen román sem. A 89-es lincselések résztvevői közül csupán a román rendőrsztek feltételezett magyar gyilkosait ítélték el, ahol román rendőrsztek románok lincseltek meg, még perre sem került sor. (Az egyik diszkriminatív per épp most folyik.) A kisebbségeket, főként a cigányokat a román médiák gondosan és folyamatosan diszkriminálják, a bűnügyi tudósításokban mindig pontosan megadják az elkövető etnikai hovatartozását is (a román kivételével persze). Arról pedig, amit Funar Kolozsváron a magyarokkal művel, jobb nem is beszélni.

A magyar közvélemény e tények tudatosításától jól érzékelhetően elzárkózik. Ez bizonyos mértékig érthető is. A nacionalisták ugyanis szeretnék túlhangsúlyozni őket. A normális magatartás azonban valahol a kettő között lenne. Funar - a bevett jogi terminológia alapján nehezen minősíthető - szövegei azonban a magyar "diszkrimináció" mai elutasítóiban közelről sem váltottak ki olyan ellenérzést, mint a kedvezménytörvény ún. diszkriminatív elemei. Pedig Funar hajmeresztő szövegei Magyarországon is hozzáférhetőek voltak. Balázs Sándor és Schwarz Róbert gyűjteményét néhány éve a budapesti Pont könyvesboltban is hónapokon keresztül árusították. Mindössze a Magyar Narancsban olvastam róla egy fulmináns kirohanást, melyben szegény Sanyi és Robi, az első régi baloldali, a második elkötelezett liberális, fasisztává léptek elő.

Arról a - végrehajthatatlansága miatt - időközben hatályon kívül helyezett (de 89 után meghozott) román törvényről sem olvastam, mely a magyar falvakban egyetlen román gyerek számára is lehetővé tette iskolai osztály létrehozását, de a magyarok esetében legalább 14 jelentkezőhöz kötötte.

Annak, hogy a törvény ellenzői különösebben rokonszenveznének a románokkal (mint a megboldogult Mészöly Miklós például), mindazonáltal nem sok jelét láthattam. A román értelmiség demokráciáért folytatott - a szó szoros értelmében heroikus - harcáról sem hallottam vagy olvastam tőlük túl sokat. (Igaz, ehhez egyszer el kellett volna ismerniük, hogy van, ami ellen harcolni.) A diszkrimináció-ügyben érvényesített diszkrimináció következeként nem feltétlenül a román demokraták iránti rokonszenvből fakad (mint kettős mércét, ezt sem tudnám különösebben helyeselni, de talán együtt tudnék érezni azokkal, akik alkalmazzák), hanem a magyar nacionalisták iránti ellenszenvből. Ezzel azonban már csak komoly fenntartásokkal tudok együtt érezni is. Hiszen a törvényben nem a magyar nacionalistákról, hanem - mégiscsak - a határon túli kisebbségekről van szó. S egyik oldalról sem tartom illendőnek és ízlésesnek azt, ha a magyar belpolitikai viszálykodásokat a magyar nyelvi-kulturális közösség tényleg hátrányos helyzetben élő tagjaira vetítik rá. Továbbra is fenntartom, hogy a FIDESZ valóban kísérletet tett a törvény manipulálására, s a jövőre vonatkozóan is lehetnek sanda szándékai, de miután kiderült, hogy az Országgyűlés a törvényt el fogja fogadni, úgy vélem, hogy a fő kérdés a végrehajtás mindenki által elfogadható módozatainak megtalálása és kontrollálása, valamint ezeknek a szomszédokkal való elfogadtatása, és nem annak demonstrálása, hogy nekem van-e igazam vagy sem. A magyar igazolványt továbbra sem tekintem jó ötletnek. Egyrészt azért, mert a kárpátmedencei magyarság mai helyzetében valóban irritálhat, másrészt, mert merőben fölösleges. A kedvezményekhez való hozzáférést számos más módon is meg lehetett volna oldani. Tavalyig például a magyarországi tömegközlekedési eszközökön a külföldiek számára is tíz évre szóló fényképes igazolvány volt érvényben. Ezek módosított változatát minden további nélkül vissza lehetne állítani oly módon, hogy kibocsátásukat a nemzetiségi hovatartozás megvallásához és a kulturális hovatartozás valamiféle tárgyyszerű bizonyítékához (például bármely szintű magyar iskolai végzettséget igazoló iskolai bizonyítványhoz, illetve - ennek hiányában, és csakis ennek hiányában - a magyar szervezetek ajánlásához) kötnék. És természetesen ezen az igazolványon is rajta lehetne a magyar címer, a magyar nemzethez való tartozás rögzítése és minden egyéb, ami érzelmileg fontos számunkra.

A magyar állam egyértelmű és minden határon túli magyarra kiterjedő felelősségvállalását ugyanis - főként lélektani szempontból - döntő jelentőségűnek tartom, hiszen a romániai magyar a magyar identitás megőrzésével járó (tetemes) többletterheket és hátrányokat hosszabb távon csak akkor vállalhatja, ha érzi, hogy a magyar nyelvi-kulturális közösség számára sorsa nem közömbös, hogy érdemes magyarnak megmaradnia, mert odaát (is!) számítanak képességeire. Abban persze magam is tökéletesen egyetértek, hogy minden olyan esetben, amikor csak lehet, a munkahelyeket kell áthozni a magyarlakta területekre - és nem a munkaerőt áttelepíteni Magyarországra.

Ebben az esetben már a kölcsönös kétnyelvűség számíthatna előnynek.

Azt, hogy a román és a magyar szomszédok viszonyát a magyarországi kedvezmények megrontanák, nem hiszem. A németek, a horvátok, a szlovákok esetében sem rontották meg. Ha a magyarok esetében mégis megrontanák, az már valóban olyan hátrányos megkülönböztetés lenne, amely ellen érdemes szót emelni.

A román-magyar viszony rendezésének kulcsa nem a tények elhallgatása vagy elferdítése, hanem elfogadásuk. Mindkét oldalról. Martonyi Jánosnak abban kétségtelenül igaza van, hogy az Európai Unión belül az államhatárok megszűnésével a helyi-, a regionális-, a nyelvi-kulturális közösségek fognak elkerülhetetlenül felértékelődni, hiszen az alapszinteken csak ezek lehetnek képesek a társadalom belső kohézióját megteremteni, illetve fenntartani. A mesterségesen létrehozott államhatárok helyett ismét a természetes történeti képződmények kerülnek előtérbe. Aki ezt a folyamatot elutasítja, az a 21 század Európájából zárja ki önmagát.

Nekünk, *minden következményével egyetemben*, el kell fogadnunk Trianont (a FIDESZ-koalíció felelőtlen akciói, lásd trianoni ünnepek és egyebek, ennek az elfogadásnak az őszinteségét nem egy esetben sajnós kérdésessé teszik). De

Trianont a románoknak, a szlovákoknak, a szerbeknek, az ukránoknak is el kell fogadniuk. És nekik is *minden következményével egyetemben!* Azaz el kell fogadniuk a nagyszámú és identitásához ragaszkodó magyar kisebbség létét és nyelvi-kulturális egyenjogúságra támasztott igényeit. Ehhez azonban az aszimmetrikus hatalmi viszonyokat (mindenféle konfliktusos helyzet legfőbb forrását) kell fokozatosan felszámolni.

A kedvezménytörvény, ha (egyszer majd) nem magyar belpolitikai célokat fog szolgálni, hanem valóban a kisebbségek érdekeit, mindenképpen hozzájárulhat ehhez. Legalábbis amíg Románia is bekerül az EU-ba. Ott már valóban nem lesz szükség magára a törvényre sem, hiszen a magyar kisebbség egyrészt a magyar többséggel kerül közös állami keretek közé, másrészt helyileg is képessé válhat önnön érdekei hatékony védelmére. A nemzetállami szuverenitás jó részének feladása és az ad absurdum vitt centralizáció leépítése teremt rá lehetőséget. Romániát, Szlovákiát, Szerbiát és Ukrainát abban kell segíteni, hogy minél hamarabb bekerüljön az Európai Unióba, és nem abban, hogy eltávolodjon tőle. Márpedig a kedvezménytörvény ellenzői gyakorta öntudatlanul is ezt teszik. Adrian Nastase miniszterelnök - egy-két napos késéssel - de rendszeresen, magyar érveket próbál - szóról szóra! - ellenünk fordítani. Ahogyan a Szlovák Parlament is a magyar ellenzék érveivel folytatja magyarelles kampányait. Olyan hangnemben és kontextusban, mely Európában is többet árt Románia és Szlovákia, mint Magyarország érdekeinek.

Ezt sem ártana számításba venni.

- [Kántor Zoltán: A státustörvény: nemzetpolitika vagy a kisebbségvédelem új megközelítése?](#)
- [Bakk Miklós: A menetközbeni paradigma](#)
- [Bauer Tamás: A státustörvény: kisebbségvédelem helyett "nemzetpolitika"](#)
- [Bíró Béla: Megkülönböztetett diszkrimináció?](#)
- [Bodó Barna: Eseménytörténet és szellemrajz](#)
- [Borbély Zsolt Attila: A státustörvény: magyar nemzetstratégiai alapvetés és nemzetpolitikai lakmuszpapír](#)
- [Bridgid Fowler: Hozzászólás Kántor Zoltán vitaindító írásához](#)
- [Majtényi Balázs: A szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvény vitás jogi kérdései](#)
- [Németh Zsolt: A határokon átívelő nemzeti integráció jegyében](#)
- [Tabajdi Csaba: A kedvezménytörvény 1989-ben kezdődött a kisebbségi rendszerváltozás folyamatában](#)
- [Tóth Judit: Sem nemzetpolitika, sem kisebbségvédelem](#)
- [Plugor Magor: A státustörvény vitája a Magyar Hírlapban](#)
- [2001. évi LXII. Törvény a szomszédos államokban élő magyarokról](#)
- [A Velencei Bizottság jelentése a nemzeti kisebbségek számára az anyaállamok által biztosított kedvezményes bánásmódról](#)
- [A Magyar Köztársaság Kormányának és Románia Kormányának egyetértési nyilatkozata](#)
- [John Hutchinson: Etnicitás és modern nemzetek](#)
- [Bárdi Nándor - Kovács Éva - Misovicz Tibor: Politikai attitűdök, nemzeti önképek az erdélyi magyarság körében \(1997\)](#)
- [Fráter Olivér: Kivándorlás és menekültügyi kérdés a székelyudvarhelyi református egyházközség számadatai tükrében \(1908-1936\)](#)
- [Kántor Zoltán: Az RMDSZ és a romániai magyar társadalom: alternatívák vagy kényszerpályák?](#)
- [Salat Levente: Javaslat a romániai magyar kisebbségi társadalom intézményes keretének megreformálására](#)
- [Veress Emőd: Észrevételek a törvényerejű kormányrendeletek romániai gyakorlatáról](#)
- [Alt Mónika - Boga Emese: Se vele, se nélküle](#)
- [Csata Zsombor: A politikai-adminisztratív elit változásai Csíkszeredában](#)
- [Gerencsér Balázs - Juhász Albin: A kisebbségvédelem megvalósulása a nemzetközi szervezetekben \(ENSZ, ET, EBESZ, KEK\)](#)
- [A nemzetiségi irodalom válogatott bibliográfiája 1990](#)